

IRVING
STONE

Agonie și extaz
..

Traducere din limba engleză și note
de Liana Dobrescu și Geo Dumitrescu

POLIROM
2016

Cuprins

Cartea a șasea. <i>Urișul</i>	5
Cartea a șaptea. <i>Papa</i>	133
Cartea a opta. <i>Familia Medici</i>	257
Cartea a noua. <i>Războiul</i>	341
Cartea a zecea. <i>Iubirea</i>	413
Cartea a unsprezecea. <i>Cupola</i>	473

La sfârșitul primei săptămâni, se stârni dinspre nord un vânt mușcător. Șulerul lui îl ținu treaz aproape toată noaptea. De dimineață, se duse la Sixtină cu fularul înfășurat în jurul gurii, nesigur, gândindu-se, pe când urca scara, dacă-și va putea încălzi indeajuns mâinile ca să țină pensula. Dar când ajunsese în vârful celei mai înalte platforme, făcută de Rosselli, văzu că nu mai era nevoie de pensule, fiindcă panoul era stricat. Ipsosul și culorile nu se uscaseră, iar din conturul pomului bătut de furtună și al omului care se cățara pe mal cu o legătură de haine pe umăr picura apă. Umezeala, care se prelinge, alcătuiă un fel de mucegai, care acoperea vopseaua, absorbind-o încetul cu încetul. Îl auzi pe Michi în spatele lui, întrebând cu o voce sugrumată:

— Am făcut prost ipsosul?

Trecu mult timp până să-i poată răspunde; se simțea prea abătut.

— Eu sunt de vină. Nu mă pricep să amestec vopselele pentru frescă. Au trecut prea mulți ani de când am lucrat la Ghirlandaio, și chiar și atunci, Granacci și ceilalți făceau amestecul, iar eu așterneam doar culoarea.

Se împletici pe scară în jos, cu ochii în lacrimi, și se îndreptă orbește spre palatul papal, unde așteptă într-o anticameră rece o bucată de timp, care i se păru nesfârșită. Când fu primit, se opri pierdut în fața papei Iulius.

— Ce este, fiul meu? Arăți rău.

— Am dat greș.

— Cum adică?

— Tot ce-am făcut s-a stricat.

— Atât de repede?

— Am mărturisit Sfinției-voastre că nu e meseria mea.

— Ridică-ți capul, Buonarroți. Nu te-am văzut niciodată... doborât. Îmi placi mai mult când te dezlănțui, fie chiar împotriva mea.

— Tavanul a început să picure. Din pricina umezelii, se ivesc pete de mucegai.

— Nu poți să le usuci?

— Nu știu cum, Sfinția-ta. Culorile mele sunt înghițite de petele de mucegai cu margini ca sarea.

— Nu pot să cred că ai dat greș... Se întoarce spre un slujitor: Du-te la Sangallo acasă, spune-i să cerceteze îndată tavanul Sixtinei și întoarce-te și spune-mi ce părere are.

Michelangelo se retrase în anticamera rece, se așază pe o bancă tare și așteaptă. Aceasta era cea mai amarnică înfrângere pe care o suferise vreodată. Oricât îi displicuse să plardă ani de zile cu fresca, acum îi dăruise o concepție măiastră. Nu era obișnuit cu înfrângerea; era singurul cuvânt în vocabularul său care i se părea mai rău chiar decât a fi silit să lucreze în domenii ce-i erau străine. Că papa se va descotorosi de el, nu încăpea nici o îndoială, chiar dacă nereușita lui ca pictor de fresce n-avea nimic a face cu însușirile lui de sculptor în marmură. Fără îndoială că nu i se va mai îngădui să sculpteze cavoul. Când un artist dădea greș atât de jalnic, era ca și terminat. E chestiune de zile ca vestea eșecului său să se răspândească în toată Italia. În loc să se întoarcă la Florența triumfător, se va furișa acasă ca un câine bătut, cu coada-ntr-o picioare. Florența nu-l va ierta. Vor socoti că le-a subminat prestigiul în arta mondială. Gonfalonierul Soderini se va simți dezamăgit. Șederea lui la Vatican se va încheia primejdios în loc să-i aducă o aureolă. Încă un an îrosit din viața lui de creator.

Era atât de cufundat în aceste gânduri negre, încât nu-l văzu pe Sangallo intrând. Se trezi împins de el în sala tronului înainte de a putea să-și revină.

— Sangallo, ce-ai găsit acolo? întrebă papa.

— Nimic grav, Sfinția-voastră. Michelangelo a aplicat varul amestecat cu prea multă apă, și vântul de nord a făcut apa să iasă deasupra.

— Dar e aceeași compoziție pe care o folosea Ghirlandaio la Florența, strigă Michelangelo. Am văzut cum o prepara...

— La Roma, varul e făcut din travertină. Nu se usucă la fel de repede. *Pozzolana*, pe care Rosselli

te-a învățat s-o amesteci cu varul, rămâne moale și adesea mucegălește când se usucă. Înlocuiește *poz-zolana* cu pulbere de marmură, folosește mai puțină apă cu acest var, și totul va merge bine.

— Dar ce se întâmplă cu culorile? Trebuie să răzuie partea aceea de tavan?

— Nu; cu timpul, aerul va usca mucegaful. Culorile nu vor avea de suferit.

Dacă Sangallo i-ar fi spus papei că tavanul este cu totul pierdut, până la amiază ar fi fost pe drum spre Florența. Acum putea să se întoarcă însă la bolta lui, deși întâmplările din cursul dimineții îi dăduseră o durere de cap îngrozitoare.

Vântul se potoli și apăru soarele. Ipsosul se uscă repede.

Cel care călători pe lungul drum al înfrângerii, înapoi la Florența, fu Sangallo. Când Michelangelo se duse să-l viziteze în Piazza Scossacavalli, găsi mobila acoperită cu învelitori și lucrurile familiei îngrămădite în holul de la parter. Michelangelo îl întrebă îndurerat:

— Ce s-a întâmplat?

Sangallo clătină din cap și șopti plin de amărăciune:

— N-am mai primit nici o comandă, nici la Palazzo Giuliano, nici la monetărie. Vreau să zic la palatele cele noi. Știi care e acum singura mea sarcină? Să îngrop canale de scurgere sub străzile principale! O treabă nobilă pentru arhitectul papei, nu-i așa? Ucenicii mei au trecut la Bramante. Mi-a luat locul, așa cum jurase că va face.

A doua zi dimineață, Sangallo plecă împreună cu familia sa, lipsa lor trecând neobservată la Vatican... Sus, pe schele, Michelangelo se simți mai singur ca niciodată la Roma; parcă era el omul de pe frescă ce zăcea trist și fără speranță pe ultimele stânci cenușii care se înălțau încă deasupra mării, de partea cealaltă a ultimului petic de pământ verde.

Pentru Potop îl trebuiră 32 de zile în șir ca să-l picteze. În timpul ultimelor săptămâni rămase complet fără bani.

— Ni s-a lipit burta de șira spinării, făcea haz Michi.

Ceea ce câștigase până atunci investise în case și ferme care sporeau venitul familiei, dar el nu primea de acasă nimic, nici măcar un *scudo*. Dimpotrivă, fiecare scrisoare era plină de reproșuri: de ce nu trimitea bani fraților lui, ca să-și deschidă prăvălia? Bani lui Lodovico, să cumpere alte pământuri roditoare pe care le descoperise? De ce nu făcea ca procesul cu mătușa Cassandra să fie mutat la Roma, unde putea să susțină mai bine apărarea? Când le citea, se simțea ca unul dintre oamenii goi din mijlocul panoului său, care încercau să se cațäre de arca lui Noe, din care alți oameni disperați, temându-se să nu piardă și ultimul lor refugiu, îl amenințau cu mâciuci ridicate.

Cum se făcea că doar el nu folosea deloc de pe urma legăturilor cu papa? Tânărul Rafael Sanzio, de curând chemat la Roma de Bramante, concetățeanul său din Urbino și vechi prieten al familiei, își asigurase în scurt timp o lucrare particulară. Papa fusese atât de încântat de grația și farmecul ei, încât îi comandase să picteze fresce în *Stanze*, încăperile noului său apartament. După ce se mutase din locuința lui Borgia, de care-i era silă, papa porunci ca frescele începute de Signorelli și Sodoma să fie acoperite cu vopsea, așa încât să se vadă doar opera lui Rafael. Primind o arvună generoasă, Rafael închiriase o vilă luxos mobilată, unde-și instală o tânără și frumoasă țiftoare, tocmindu-i și slugi care s-o servească. Era de pe acum înconjurat de admiratori și ucenici, culegând de timpuriu fructele gloriei. Papa îl invita la vânătoare și la mesele intime. Putea fi văzut peste tot; răsfațat, iubit, primind de la toți comenzi, printre altele decorarea unui pavilion de vară pentru bancherul Chigi.

Michelangelo se uită îndelung la pereții de cărămidă, nezugrăviți, ai casei sale, la încăperile goale, fără perdele sau covoare, doar cu cele câteva mobile uzate pe care le cumpăraseră. Când Rafael sosise la

Roma, Michelangelo se așteptase să vină să-i dea bună ziua. Dar Rafael nu se obosi niciodată să facă cei câțiva pași până la Sixtină sau până la el acasă.

Într-o seară, când Michelangelo străbătea Piazza San Pietro, întorcându-se de la boltă, cu părul, fața și hainele stropite cu vopsea și ipsos, îl văzu pe Rafael venind spre el, înconjurat de o întreagă suită de admiratori, ucenici și lingușitori. Pe când treceau, Michelangelo spuse sec:

— Unde te duci cu alalul ăsta, ca un magistru?

Rafael nu se opri, dar îl răspunse usturător:

— Dar dumneata unde te duci, singur ca un călau?

Răspunsul îl duru. Deși își dădea seama că izolarea și-o impusese singur, nu se putu împăca. Luă planșeta și-și îngropă în lucru foamea și singurătatea, schițând o nouă frescă, jertfa lui Noe. Pe măsură ce siluetele prindeau viață sub degetele și mintea lui, care se mișcau cu aceeași iuteală – Noe, cu soția și cei trei fii goi ai lui, împreună cu solile lor și berbecul, ce urma să fie jertfit lui Dumnezeu –, odaia sa de lucru se umplea de forță și strălucire, de viață și culoare. Foamea, simțământul de izolare aproape dispărură. Se simțea în siguranță printre prietenii din lumea plâsmuită de el. Cugetă în liniștea casei: „Niciodată nu mă simt mai puțin singur decât atunci când sunt singur”.

Și oftă, știindu-se victima propriei firi.

14

Papa Iulius așteptase cu nerăbdare ziua în care să vadă prima frescă, dar Michelangelo, deși lipsit de bani cum era, îl amânase cu încă zece zile, ca să picteze Sibila delhică și pe profetul Joel pe tronurile lor, în pandantivele din cele două laturi ale frescei mai mici reprezentând Betia lui Noe. Voia ca papa să vadă o parte izbutită din siluetele care vor înconjura panourile centrale.

Iulius urcă scara, veni lângă Michelangelo pe schelă și cercetă pe cei cincizeci și cinci de bărbați, femei și copii, câțiva lăsând să li se vadă doar capul și umerii, dar cei mai mulți fiind înfățișați în întregime. Papa admiră frumusețea neobișnuită a Sibilei delfice, cea cu părul negru, puse întrebări asupra bărbatului cu plete albe care-și purta fiul mort spre stânci, asupra arcei lui Noe, care părea pe fundal aidoma unui templu grec, și-l întrebă ce mai avea de gând să picteze în celelalte secțiuni. Michelangelo ocoli răspunsurile directe; avea nevoie de libertate, ca să-și poată schimba, la nevoie, ideile pe măsură ce înainta cu lucrul. Iulius era prea mulțumit ca să stăruiască. Spuse domol:

— Celelalte părți ale tavanului vor ieși la fel de bine?

— Ar trebui să iasă și mai bine, Sfinte Părinte, căci pe măsură ce lucrez îmi dau tot mai bine seama care e perspectiva potrivită la această înălțime.

— Sunt atât de deosebite de frescele de sub noi.

— Deosebiriile vor deveni tot mai mari, pe măsură ce înaintez cu lucrul.

— Sunt mulțumit de tine, fiule. Am să-i poruncesc vistiernicului să-ți dea încă cinci sute de ducati.

Acum putea să trimită bani acasă spre a liniști văicărelile, să-și cumpere de-ale mâncării și materiale trebuincioase pentru lucru; acum va avea înainte luni de tihnă, luni în care va picta Grădina Paradisului, pe Dumnezeu creând-o pe Eva, iar în inima tavanului, pe Dumnezeu creându-l pe Adam.

În lunile care urmau nu cunoscuseră însă deloc tihna. Prevenit de prietenosul șambelan Accursio că statuia sa, *Pietă*, era mutată din catedrala Sfântul Petru, pentru ca armata de 2.500 de lucrători ai lui Bramante să poată dărâma zidul sudic al bazilicii, spre a face loc primilor piloni noi, urcă în fugă șirurile lungi de trepte și-și găsi statuia nestirbită, mutată între timp alături, în capela mică a Mariei tâmăduitoarea de friguri. Liniștindu-se, se opri să privească cum maștrii lui Bramante legau otgoane în jurul